

Rzeszów, 12 maja 2021 r.

dr hab. Radosław Grabowski prof. UR

Instytut Nauk Prawnych

Uniwersytet Rzeszowski

Recenzja rozprawy doktorskiej

**Pana mgra Kamila Gozdka „Skargi na działania Policji w kontekście łamania praw
człowieka na przykładzie województwa dolnośląskiego”, Kielce 2021, ss. 286,**

przygotowanej pod kierunkiem

promotora Prof. dra hab. Jerzego Jaskierni

oraz promotora pomocniczego dra Łukasza Pikuły,

Wydział Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach

1. Wybór tematu i tytuł rozprawy

Funkcjonowaniu uzbrojonych formacji, powołanych do ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego, zawsze towarzyszą kontrowersje. Można wskazać liczne przykłady krytycznego postrzegania różnego rodzaju działań policji, żandarmerii, czy milicji – historyczne i współczesne, mające miejsce w państwach demokratycznych i autorytarnych. Należy zatem przyjąć, iż mamy do czynienia z uniwersalnym problemem społecznym. Tematykę skarg na działania Policji trzeba w tym kontekście traktować jako interesujący obszar analiz, licząc, że podejmowane badania przyczynią się do ustalenia, jakie są przyczyny krytyki działań Policji, czy faktycznie dochodzi do naruszeń prawa przez funkcjonariuszy, jaka jest skala tego zjawiska, a także jakie działania mogą się przyczynić do poprawy sytuacji. W związku z powyższym, wybór tematu rozprawy doktorskiej przez mgra Kamila Gozdka należy uznać za trafny.

Poszukując idei przewodniej recenzowanej rozprawy, należy zwrócić uwagę na paradoks, o którym Autor pisze na s. 16. „Policja jako formacja określana jest często jako >>niezagrożające narzędzie naturalnej dominacji państwa<<. Funkcjonariusze Policji, których

głównym zadaniem jest pilnowanie porządku publicznego, sami również ponoszą odpowiedzialność wobec prawa. Policjanci, na co dzień, są obrońcami praw człowieka, jednak wykonując to zadanie sami często muszą ingerować w prawa osób łamiących zasady prawne. Policja w państwie demokratycznym jest podwójnie oznaczona, jako źródło przemocy w postaci przymusu, jak i jako instrument ochrony przed takową przemocą.”

Doktorant dokonał zawężenia prowadzonej analizy do skarg związanych z naruszeniem praw człowieka, co jest racjonalne, gdyż ten właśnie aspekt działania formacji policyjnych wzbudza największe kontrowersje, nie tylko w Polsce, ale też w innych państwach współczesnych. Pewien niedosyt pozostawia jednak fakt uwzględnienia w prowadzonej analizie danych dotyczących tylko jednego województwa, tj. dolnośląskiego. Poczynione w ten sposób ustalenia są prawdziwe, ale tylko w odniesieniu do wskazanego województwa. Zawężenie obszaru badawczego wyklucza sformułowanie wniosków, odnoszących się do problemów towarzyszących funkcjonowaniu całej polskiej Policji. Mgr K. Gozdek na s. 13 sygnalizuje, że planował przeprowadzenie badań ankietowych, co zapewne wiązało się z koniecznością ograniczenia liczebności próby badawczej i uzasadniało zawężenie badań do obszaru jednego województwa. Na s. 14 Doktorant informuje też, że na przeprowadzenie takich badań nie wyraziła jednak zgody Komenda Wojewódzka Policji we Wrocławiu.

Podsumowując, tematykę rozprawy doktorskiej należy uznać za właściwie dobraną i istotną z punktu widzenia ochrony praw człowieka w Polsce.

2. Metody i hipotezy badawcze oraz baza źródłowa

Doktorant precyzyjnie wskazuje jakie metody badawcze znalazły zastosowanie w ramach badań przeprowadzonych podczas realizacji rozprawy doktorskiej. Na s. 13 rozprawy odnajdujemy zestawienie zastosowanych metod badawczych wraz z informacją o sposobie wykorzystania każdej z nich. Metoda prawno-dogmatyczna posłużyła do przeprowadzenia analizy aktów prawnych oraz dokumentów organizacji międzynarodowych (tzw. *sof law*). Metoda analizy historycznej pozwoliła ustalić genezę praw człowieka, ewolucję systemów ochrony praw podstawowych organizacji międzynarodowych, a także „rozwój uwarunkowań prawnych dotyczący działalności policji w kontekście ochrony praw człowieka w międzynarodowych jak i krajowych systemach prawnych”. Metoda analizy systemowej pozwoliła osadzić problem ochrony praw człowieka w działalności policji „w szerszym aspekcie związanym z uniwersalnym, regionalnym jak i krajowym systemem ochrony praw podstawowych.” Metoda analizy statystycznej mająca wskazać, które z praw człowieka są najczęściej łamane w ra-

mach działalności policji jest wykorzystywana jedynie pomocniczo, z przyczyn o których Autor wspomina na ss. 13-14. Powyższy katalog należy uznać za kompletny i dobrze skorelowany z przyjętymi założeniami badawczymi.

Doktorant na ss. 14-15 sformułował cztery tezy. Należy je ocenić jako bezkompromisowe, sformułowane w sposób odważny, odnoszące się wyraźnie do sformułowań używanych w dyskusjach prowadzonych w polskich mediach. Tezy recenzowanej rozprawy doktorskiej to:

1. „Duża liczba skarg składanych na działania dolnośląskiej Policji była spowodowana łamaniem przez nią praw człowieka. Tylko nieznaczna liczba skarg została uznana za uzasadnioną, bowiem pokrzywdzeni posiadali dowody (np. nagrania). Prokuratura umarzała sprawy nie mając ku temu podstaw i nadawała policjantom niejako immunitet, przez co pozostawali bezkarni. W najpoważniejszych sprawach zabierał głos Trybunał Praw Człowieka i karał winnych policjantów.”
2. „Łamanie praw człowieka przez Policję wnika z wielu czynników, wśród których należy wymienić: poczucie bezkarności, wysoki stopień agresji, przyzwolenie władz (a nawet nakaz) oraz brak przyjęcia odpowiednich rozwiązań prawnych. Na łamanie praw człowieka rzutuje też charakter systemu politycznego.”
3. „Istnieją standardy postępowania, zarówno międzynarodowe, jak i krajowe, do których Policja powinna się dostosować. Problemem jest nadużywanie uprawnień przez Policję, związane z niedotrzymywaniem standardów ochrony praw człowieka, a także niedostatecznym działaniem mechanizmów kontroli Policji, przewidzianych w ustawodawstwie.”
4. „Wysoki odsetek skarg na łamanie praw człowieka przez Policję, które nie prowadzą do finalizacji postępowań dyscyplinarnych, a także umarzenie lub odmowa wszczęcia postępowań prokuratorskich wskazują, że ważnym problemem jest poszukiwanie bardziej efektywnych mechanizmów kontrolnych działalności Policji, z uwzględnieniem międzynarodowych standardów ochrony praw człowieka.”

Baza źródłowa recenzowanego opracowania wskazuje, że Doktorant ma szerokie zainteresowania naukowe. Pewien niedosyt pozostawia przywoływana w dysertacji literatura naukowa dotycząca Policji i policjantów. Tymczasem jest to obszar obfitujący w publikacje polskojęzyczne – począwszy od licznych komentarzy do ustawy o Policji, poprzez podręczniki wykorzystywane do nauczania przedmiotu Prawo policyjne, aż po opracowania dotyczące wybranych aspektów funkcjonowania Policji w Polsce. Jedynie na stronie Wydawnictwa Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie (<https://wydawnictwa.wspol.edu.pl/>) dostępnych jest ponad sto opracowań z zakresu organizacji i funkcjonowania policji. Zasadne byłoby też wykorzystanie w opracowaniu większej ilości publikacji z dwudziestego wieku, zwłaszcza z zakresu międzynarodowej ochrony praw człowieka. Oczywiście publikacje takie jak: Z. Kędzia,

Burżuazyjna koncepcja praw człowieka, Ossolineum, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1980 czy Z. Resich, *Międzynarodowa ochrona praw człowieka*, PWN, Warszawa 1981 mogą być pomocne w badaniach genezy czy też rozwoju systemów ochrony praw człowieka, jednakże powinny zostać uzupełnione o współczesną literaturę. Uwaga dotycząca współczesnej i aktualnej literatury dotyczy również komentarza do kodeksu karnego sprzed 22 lat (G. Rejmaniin, *Kodeks Karny. Część ogólna. Komentarz*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 1999).

3. Struktura i ocena rozprawy

Konstrukcja rozprawy przedstawionej przez mgra Kamila Gozdka odpowiada przyjętym założeniom badawczym. Treść recenzowanego opracowania w pełni odpowiada tytułowi w części, w której odnosi się on do przestrzegania praw człowieka jako istotnego aspektu działalności Policji, a także częściowo odpowiada tytułowi w części, w której dotyczy skarg na działania Policji w województwie dolnośląskim. Łączna objętość opracowania to 286 stron, na które składają się: Spis treści, obszernie Wprowadzenie, cztery rozdziały merytoryczne, Wnioski końcowe oraz Bibliografia.

Rozdział pierwszy ma charakter ogólny i stanowi wprowadzenie do zasadniczej części rozważań. W kolejnych podrozdziałach można odnaleźć odniesienia do Policji, które są osadzone w ramach bardzo szerokiego ujęcia filozoficznego, historycznego, czy prawnomiędzynarodowego. Autor regularnie wskazuje normy prawa międzynarodowego jako barierę dla działań Policji, przepisy prawa polskiego traktując niejako pomocniczo. Takie ujęcie problemu można łatwo uzasadnić w przypadku ochrony życia, czy zakazu tortur, gdyż normy prawnomiędzynarodowe i polskie wykazują tu liczne podobieństwa. Inaczej jest w przypadku uprawnień wolnościowych, a także prawa zgromadzeń, w przypadku których ocena działań polskiej Policji w świetle przepisów prawa międzynarodowego zostaje oderwana od realiów. Jeśli chodzi o strukturę, to można odnieść wrażenie, że podrozdział 6 „Typy procedur reagowania na naruszenia praw człowieka w działalności Policji”, powinien się znaleźć w rozdziale trzecim, gdyż stanowi logiczne dopełnienie prowadzonych w nim rozważań.

Charakter rozdziału drugiego rozprawy został wyraźnie zasygnalizowany w jego tytule, który brzmi „Standardy międzynarodowe przestrzegania praw człowieka w działalności Policji”. Autor dokonał w nim szeregu ustaleń istotnych dla prowadzonej analizy, przy czym także ta część opracowania ma charakter ogólny. Rozważania o podobnym charakterze, lecz odnoszące się do systemu prawa polskiego stanowią treść rozdziału trzeciego, zatytułowanego „Reguły przestrzegania praw człowieka w działalności Policji w świetle Konstytucji

Rzeczypospolitej Polskiej i ustawodawstwa”. Mgr K. Gozdek poddaje w nim analizie przepisy konstytucyjne i ustawowe, a także akty niższego rzędu, pod kątem ustalenia w jaki sposób rzutują one na praktykę funkcjonowania Policji.

Najważniejszy dla sygnalizowanej w tytule rozprawy problematyki jest rozdział czwarty, noszący tytuł „Przestrzeganie praw człowieka w działalności Policji w świetle badań działalności Policji w Województwie dolnośląskim w latach 2013 – 2018”. Z uwagi na wskazaną we wstępie niemożność przeprowadzenia badań ankietowych, Autor wykorzystał w opracowaniu dane opracowane przez Komendę Główną Policji. Mankamentem tego podejścia badawczego jest niemożność zweryfikowania wiarygodności przedstawionych danych, gdyż nie zostały one skonfrontowane z podobnymi zestawieniami stworzonymi przez instytucje niezależne. Niemniej, co zasługuje na aprobatę, Autor poddaje skrupulatnej analizie każdą z wyodrębnionych kategorii spraw oraz każdy z etapów prowadzonych postępowań, uzyskując interesujące wyniki.

Reasumując, ustalenia dokonane w rozdziałach merytorycznych bazują w znacznej mierze na analizie różnorodnych źródeł, w tym głównie literatury naukowej. W części zatytułowanej „Wnioski końcowe” Doktorant ponownie odniósł się do problemów wskazanych na wstępie oraz dokonał weryfikacji postawionych tez.

Pierwszą z nich – zakładającą liczne naruszenia prawa przez policjantów oraz bezkarność wynikającą z nieprawidłowości towarzyszących działaniom prokuratury - zweryfikował negatywnie „pomimo sporej ilości skarg na łamanie praw człowieka przez funkcjonariuszy Policji garnizonu dolnośląskiego, oraz niepokojącej tendencji wzrostowej ilości tychże skarg w skali kraju” (s. 249).

Teza druga - zgodnie z którą przyczyn łamania praw człowieka należy upatrywać w poczuciu bezkarności funkcjonariuszy, wysokim stopniu agresji, przyzwoleniu władz oraz braku odpowiednich rozwiązań prawnych – także została zweryfikowana negatywnie, a Autor na s. 251 stwierdza, że przyczyn łamania praw człowieka przez funkcjonariuszy Policji upatruje w niewystarczającym wykszoleniu oraz braku „wiedzy prawnej” adekwatnej do wykonywanej służby.

Mgr K. Gozdek dokonuje pozytywnej weryfikacji tezy trzeciej, zgodnie z którą problemem jest nadużywanie uprawnień przez Policję, związane z niedotrzymywaniem standardów ochrony praw człowieka, a także niedostatecznym działaniem mechanizmów kontroli Policji. Autor stwierdza przy tym: „procedowana liczba skarg związanych z podstawowymi prawami człowieka wskazuje (...), że mechanizmy kontrolne są niewystarczające. W szczególności widać to na przykładzie województwa dolnośląskiego, gdzie pomimo spadku w skali kraju ilości prowadzonych skarg w kontekście łamania praw człowieka, obserwujemy systema-

tyczny wzrost ilości procedowanych postępowań skargowych oraz duży odsetek skarg uznanych za zasadne” (s. 252).

W przypadku tezy czwartej – dotyczącej braku efektywnych mechanizmów działalności Policji - także mamy do czynienia z weryfikacją pozytywną. Doktorant stwierdza, że funkcjonujący system kontroli jest niedoskonały, o czym świadczyć ma rosnąca w województwie dolnośląskim liczba skarg na łamanie praw człowieka przez policjantów, a także wysoki odsetek skarg uznanych za zasadne.

Autor rozprawy, co zasługuje na uznanie, postuluje rozszerzenie szkolenia podstawowego policjantów o 30-to godzinne szkolenie z zakresu genezy praw człowieka, ich ewolucji oraz stanu prawnego, a także etyki zawodowej policjantów (ss. 245-256). Sugeruje także doskonalenie zawodowe policjantów w zakresie praw człowieka, a także rozbudowę sieci pełnomocników ds. ochrony praw człowieka. Należy docenić fakt, iż Autor w oparciu o przeprowadzoną analizę formułuje postulaty, choć nie wydaje się możliwe, aby kontrola wewnętrzna mogła zastąpić kontrolę zewnętrzną. Wyższą skuteczność można osiągnąć poprzez postulowane dopuszczenie adwokatów do wszystkich etapów pracy Policji. Jako osoby niezależne mogą oni pozytywnie wpłynąć na postawy zarówno policjantów, jak i osób, wobec których podejmowane są interwencje, a także przyczynić się do transparentności działań Policji.

4. Ocena formalna rozprawy

Analizując formalną stronę przedstawionej dysertacji można stwierdzić, iż jej Autor wykazał się dostateczną starannością. Przy ewentualnej publikacji pracy należy poddać tekst korekcie językowej, w szczególności w kierunku weryfikacji języka prawniczego, gdyż niedopuszczalne jest określanie konstytucji mianem „dokumentu”, czy też posługiwanie się pojęciem „zapis” (ponad dwadzieścia razy w tekście rozprawy) w odniesieniu do przepisów ustawy lub konstytucji.

Weryfikacji należy również poddać niektóre stwierdzenia przedstawione w tekście, np. pojęcie praw człowieka – wprowadzone przez Deklarację Niepodległości USA z dnia 4 lipca 1776 r. – nie jest jednym z najmłodszych pojęć z zakresu nauk prawnych, jak twierdzi Autor na s. 17.

5. Konkluzja

Konkludując należy uznać, iż wyrażone zastrzeżenia nie dyskwalifikują rozprawy, która stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, dowodzi ogólnej wiedzy teoretycznej kandydata w określonej dyscyplinie naukowej, a także umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Jako taka zasługuje na pozytywną ocenę.

W związku z powyższym, stwierdzam, iż rozprawa doktorska autorstwa Pana mgra Kamila Gozdka „Skargi na działania Policji w kontekście łamania praw człowieka na przykładzie województwa dolnośląskiego” spełnia wymogi przewidziane w art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. 2003, Nr 65, poz. 595 ze zm.) i wnoszę o jej przyjęcie i dopuszczenie do dalszych etapów postępowania doktorskiego.

Radosław Grabowski